

Libellula depressa

Platbuik

Door het sterk verbreide achterlijf is de platbuik goed te herkennen. Bij recent ontstane wateren is deze pioniersoort vaak snel van de partij. Hij plant zich onder andere voort in weidepoelen, pas gegraven watertjes en steengroeven. De mannetjes zijn agressief en zeer territoriaal. De soort is algemeen op de zandgronden in het binnenland. In het westen van Nederland komt hij minder voor, maar lijkt hij toe te nemen.

Biotoop

Als een echte pionier wordt *L. depressa* veelal aangetroffen bij door mensen gecreëerde wateren, zoals weidepoelen, leemkuilen, pas gegraven sloten en plasjes, steengroeven – ondiep water met weinig begroeiing op de oevers. Daarnaast komt de soort voor bij ondiepe heide- of duinplassen, zelden bij vennen. Als één van weinig libellensoorten is hij vaker te zien in agrarische en stedelijke gebieden dan in natuurgebieden. Hij heeft een duidelijke voorkeur voor kleine en middelgrote wateren op leem- en zandgrond – de waarnemingen in uiterwaarden zijn meestal afkomstig van wateren op (kleiig) zand. Grote plassen en wateren op klei en veen worden gemedend. Voortplanting gebeurt over het algemeen bij wateren met een spaarzame oeverbegroeiing en weinig waterplanten. Bij een dichte begroeiing met waterplanten – volgens Schorr (1990) bij een bedekking van meer dan 50% van het oppervlak – verdwijnt de soort meestal. In Engeland komt hij ook voor op hoogveenplassen (MERRITT ET AL. 1996). In oostelijke, zuidelijke en hogere delen van Europa plant hij zich ook voort in stromend water (SCHORR 1990).

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden op het wateroppervlak afgezet, meestal op plaatsen met ondergedoken, smalbladige waterplanten zoals kranswieren (*Characeae*). Ze zinken naar de bodem of blijven aan de planten hangen. De larven leven tussen plantenafval op de modderige bodem. Jonge larven lopen rond over de bodem, oudere graven zich regelmatig in. De larven zijn uitstekend bestand tegen tijdelijk uitdrogen van de biotoop. De larven kunnen 53 dagen overleven in opgedroogde modder (GEIJSKES & VAN TOL 1983). Zij kunnen ook voor enige tijd (een hele dag) het water verlaten om op zoek te gaan naar een geschikter leefgebied. De larven overwinteren ingegraven en ze overleven bevriezing van de bodem. Voor het uitsluipen kruipen ze op plantenstengels in de oeverzone tot op 80 cm hoogte, soms op wel vier meter afstand van het water (HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993).

Imago's

Na het uitsluipen vervuilen de jonge platbuiken de voortplantingsbiotoop voor bosranden en houtwallen. Naast rijpe kunnen hier ook uitgekleurde tot oude dieren worden aangetroffen, hoewel deze laatste meestal bij de voortplantingswateren te vinden zijn. Bij het water gedragen mannetjes zich uitgesproken agressief en territoriaal

– fanatiek verjagen ze andere mannetjes. Dit territoriale gedrag en de veelal geringe afmeting van de voortplantingsbiotopen zorgen voor lage aantallen (zelden meer dan tien individuen). De paring vindt plaats in de vlucht, wat slechts enkele seconden duurt. Het mannetje blijft meestal in de buurt van het eiafzettende vrouwtje om rivalen weg te houden. Zij vliegt over het water en dipt ritmisch haar achterlijf in het water om klonten eieren te deponeren.

Robert Ketelaar

Verbreidingsvermogen

De platbuik is een van de eerste soorten die nieuwe wateren koloniseert, wat aangeeft dat hij zich in beginsel goed kan verbreiden. Van een gemerkt vrouwtje is bekend dat ze 70 km had afgelegd (SCHORR 1990). Alhoewel de soort algemeen voorkomt in Oost-Nederland worden zwervers betrekkelijk weinig gezien in West-Nederland. Recent gaat de soort echter vooruit in de duinen.

Begeleidende soorten

Coenagrion puella is in Nederland de voornaamste begeleider van *L. depressa*. Andere soorten die relatief veel met de platbuik zijn gevonden zijn *Pyrrosoma nymphula*, *Anax imperator* en *Libellula quadrimaculata*.

Fenologie

De eieren komen uit na twee tot vijf weken (ROBERT 1958, WESENBERG-LUND 1913). Voor een pioniersoort duurt de levenscyclus lang – meestal overwinteren de larven tweemaal (GARDNER 1953B, GEIJSKES & VAN TOL 1983). De groeisnelheid van de larven wordt waarschijnlijk sterk bepaald door de watertemperatuur. In kunstmatig verwarmde wateren duurt de ontwikkeling veel korter en kunnen ze zeer vroeg in het jaar of al na één overwintering uitsluipen (BRINN & NELSON 1986). Verse individuen zijn waargenomen van begin mei tot eind juli. Enkele dagen na het uitsluipen zijn de imago's geslachtsrijp. De vliegtijd duurt tot midden september. Voortplantingsactiviteit vindt plaats van midden mei tot midden augustus met een piek in de eerste helft van juni.

Mannetje

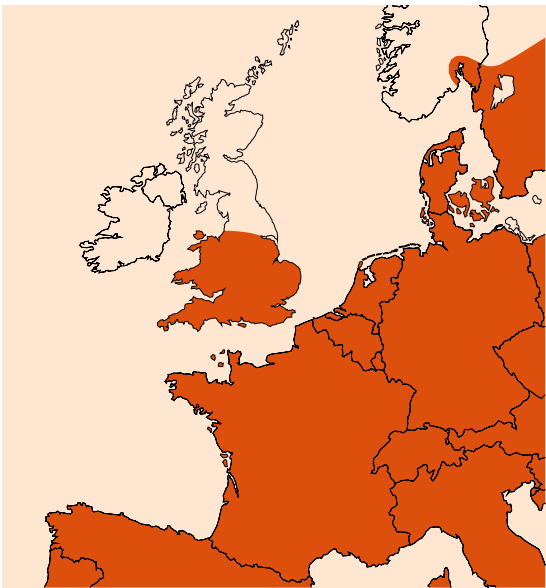
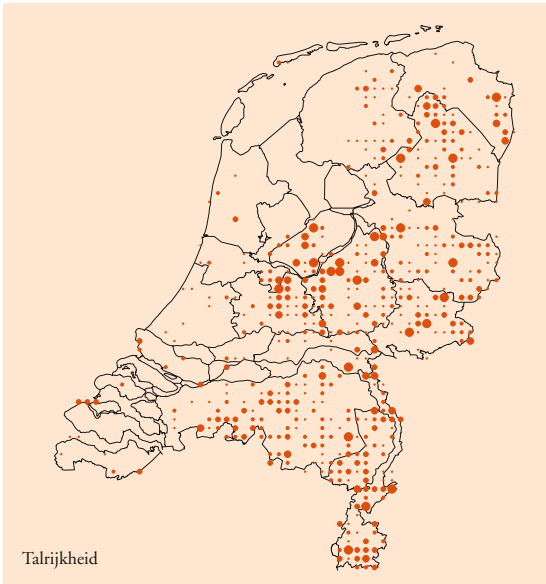
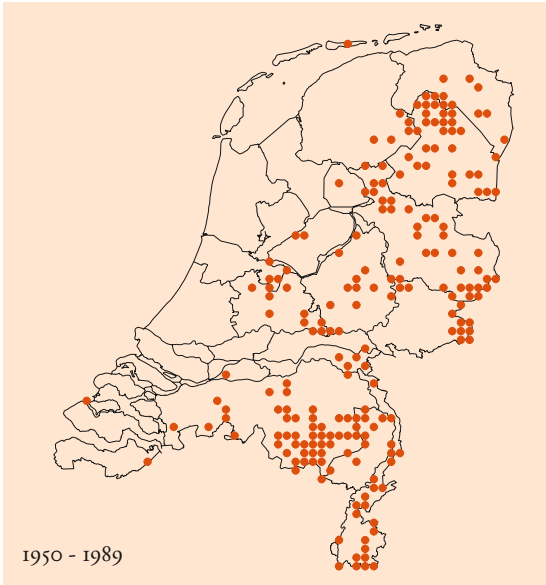
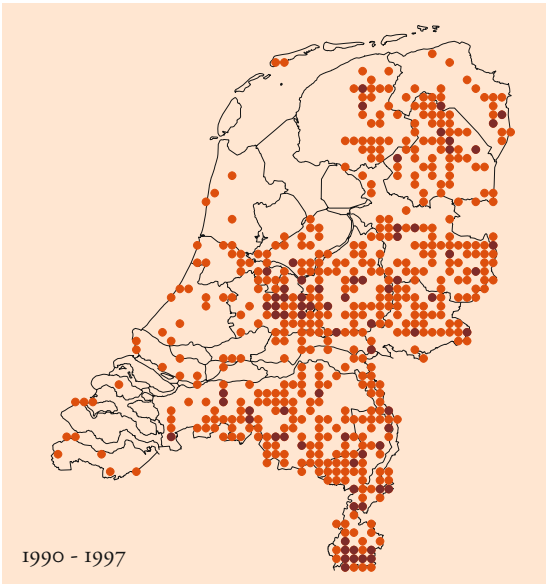
Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders	
	Trefkans (%)
<i>Ischnura elegans</i>	75
<i>Orthetrum cancellatum</i>	59
<i>Coenagrion puella</i>	57
<i>Enallagma cyathigerum</i>	47
<i>Anax imperator</i>	47
<i>Libellula quadrimaculata</i>	45
<i>Sympetrum sanguineum</i>	45
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	45
<i>Lestes sponsa</i>	42
<i>Sympetrum danae</i>	38

Karakteristieke begeleiders	
	Gedeelde hokken Overlap (%)
<i>Coenagrion puella</i>	673 28
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	525 24
<i>Libellula quadrimaculata</i>	531 24
<i>Anax imperator</i>	552 23
<i>Enallagma cyathigerum</i>	557 20
<i>Lestes sponsa</i>	497 19
<i>Orthetrum cancellatum</i>	696 18
<i>Sympetrum danae</i>	446 18
<i>Aeshna cyanea</i>	437 17
<i>Sympetrum flavescens</i>	334 17

Biotoop

Optimaal: pioniermilieus; plassen, kanalen en afgravingen
Suboptimaal: duinplassen; vennen; kwelmilieus; sloten in agrarisch gebied

Libellula depressa - platbuik

	voor 1950 algemeen	1950 – 1989 algemeen	1990 – 1997 zeer algemeen
atlasblokken	72	210	556
km-hokken	77	320	1174

Rode Lijst thans niet bedreigd

Verkeerd uitgeslopen vrouwtje

Areaal

De soort komt vooral voor in Europa, daarnaast in het Midden-Oosten en in Siberië tot het Altai-gebergte. Hij ontbreekt in Noord-Afrika. In Europa komt de platbuik voor van de zuidelijke helft van Scandinavië tot de Middellandse Zee. In het noorden is hij schaars, elders in Europa algemeen. In gebieden boven de 1200 m worden alleen zwervers gevonden. De soort is algemeen in het zuiden van Groot-Brittannië, maar ontbreekt elders. Uit Ierland is slechts een vondst uit de 19e eeuw bekend. In Frankrijk en Duitsland komt hij overal algemeen voor, maar minder talrijk in hoger gelegen gebieden. Ook in Luxemburg en

België is hij algemeen, behalve in het westen van Vlaanderen waar hij schaars is.

Verspreiding in Nederland

Momenteel is *L. depressa* een gewone verschijning, die alleen in de kustprovincies weinig gevonden wordt. Voor 1940 was de soort in heel Nederland algemeen, ook in de duinen (LIEFTINCK 1926B). Tussen 1930 en 1940 is de platbuik uit de duinstreek verdwenen en ook elders in westelijk Nederland werd de soort schaars. In de decennia daarna hielden alleen de populaties in het oosten en zuiden goed stand. In het begin van de jaren '90 werden echter weer

individuen gezien in de duinstreek van Bergen tot Zeeuws-Vlaanderen en op verschillende plaatsen in andere delen van West-Nederland. In 1995 werd de soort zelfs van Terschelling gemeld. Dit sluit goed aan op waarnemingen op de Duitse Waddeneilanden (LEMPERT 1996, RETTIG 1997). Een bewijs van recente voortplanting in het westen werd in 1997 gevonden bij Katwijk. De soort komt inmiddels ook in de Flevopolder voor, onder meer in plasjes en sloten op klei.

De oorzaak van de recente uitbreiding is onbekend. Mogelijk bieden stadsuitbreidingen met veel zandvlaktes alsook natuurontwikkelingsprojecten in de duinen nieuwe mogelijkheden. Het verdwijnen uit de duinstreek in de jaren '30 was mogelijk het gevolg van het terugdringen van de natuurlijke dynamiek in de duinen, waardoor duinvalleien niet meer uitstoven en pioniermilieus verdwenen.

L. depressa is een goed herkenbare soort, ook voor onervaren waarnemers. De kaarten geven daarom een reëel beeld van de verspreiding.

Toekomst en bescherming

De platbuik is niet bedreigd in Nederland. Het uitgesproken pioniergedrag stelt hem in staat om te profiteren van het vele graafwerk van de mens. Beschermingsmaatregelen zijn dan ook niet nodig.

SUMMARY

Libellula depressa is common in The Netherlands, although it is scarce in the coastal provinces. Its favoured habitat is small, open pools on sand, loam or chalk. Clay and peat soils are generally avoided. The species disappeared from the coastal dunes in the 1930s. It reappeared here in the 1990s, following efforts to restore the natural dynamics of the region.

Vliegtijd

Voorzomersoort

Hoofdvliegtijd: begin juni

t/m begin juli

Vroegste datum: 29 april

Laatste datum: 11 september

